

Okul Öncesi Dönemindeki Çocukların Gözünden Çocuk Hakları¹ Children's Rights in the Eyes of Preschool Children

Hatice UYSAL BAYRAK², Hatice Nur GÖK³, Ebru YÖRÜK⁴, Ebru KAYA⁵

• **Geliş Tarihi:** 16 Tem. 2019

• **Kabul Tarihi:** 5 Kas. 2019

• **Yayın Tarihi:** 14 Oca.2020

Öz

Okul öncesi dönemindeki çocukların gözünde çocuk haklarının yerinden yola çıkarak hazırlanan bu araştırmada 4-6 yaş aralığındaki çocukların kendi haklarından ne kadar haberdar olduklarını tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışma Gaziantep, Hatay, Mersin ve Niğde illerinde anaokullarına devam eden 4-6 yaş aralığındaki 242 çocuk ile yürütülmüştür. Nitel bir çalışma olan bu araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme ve doküman incelemesi teknikleri kullanılmıştır. Çocuklara “Çocukların bazı hakları vardır. Peki, senin bir çocuk olarak hangi hakların vardır?” sorusu sorulmuş ve verilen cevaplar not alınmıştır. Sorular sorulduktan sonra çocuklara “Bize haklarını anlatan bir resim çizer misin?” yönergesi verilerek resim yaptırılmış ve resimleri hakkında yaptıkları açıklamalar her resmin arkasına kaydedilmiştir. Her çocuk ile birebir görüşme yapılmıştır. Görüşmeler yaklaşık 10-15 dakika sürmüştür. Çalışmaların geçerlilik ve güvenilirlik açısından zayıf kalmaması için yapılan görüşmelerin sonunda bu çocukların okul öncesi öğretmenleriyle görüşme yapılarak ve alan yazıyla ilişkilendirilerek “çeşitleme” yapılmıştır. Çocuklarla yapılan görüşmeler ve çocukların yaptıkları resimler içerik analizi ile analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk hakları, okul öncesi, çocukların gözünden.

Abstract

In this study, which was prepared with the place of children's rights in the eyes of preschool children, it was aimed to determine how aware of children's rights between the ages of 4-6. The study was conducted with 242 children aged 4-6 years attending preschools in Gaziantep, Hatay, Mersin and Niğde. In this qualitative study, interview and document analysis techniques were used as data collection tools. “Children have certain rights. What rights do you have as a child?” were asked to children and the answers given were noted. After the questions were asked, the picture was made with directive of “Can you draw us a picture of your rights?”. Then, their explanations about their pictures are recorded on the back of each picture. One-to-one interviews were conducted with each child and the interviews lasted about 10-15 minutes. At the end of the interviews, triangulation was made the preschool teachers of these children were interviewed and associated with literature to ensure that the studies were not weak in terms of validity and reliability. Interviews with children and pictures of children were analyzed by content analysis.

Key words: Children rights, preschool, through the eyes of children.

Giriş

Toplumların geleceğini şekillendirmede rol oynayan ve toplumların yükselmesinde sorumlulukları olan çocukların topluma etkin katılımlarının sağlanması için fiziksel, ruhsal ve toplumsal olarak kimi ihtiyaçlarının giderilmesi gerekmektedir. Bu gereklilikten yola çıkılarak, çocukların korunmasını ve onların bahsedilen ihtiyaçlarının giderilmesini sağlayan hakları bulunmaktadır (Gültekin, Gürdoğan Bayır ve Balbağ, 2016). Çocuk hakları, dünyaya

1 Bu çalışma 25-27.04.2019 tarihleri arasında düzenlenen 14. Ulusal Okul Öncesi Öğretmenliği Öğrenci Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

2 Dr.Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Türkiye, huysal@ohu.edu.tr

3 Lisans Öğrencisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Türkiye

4 Lisans Öğrencisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Türkiye

5 Lisans Öğrencisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Türkiye

gelen bütün çocukların doğuştan sahip olduğu, çocukları ihmal ve istismardan korumayı; duygusal gelişimlerine uygun tarzda yetişmeleri için olanak vermeyi; barınma, yaşama, eğitim ve sağlık gibi ana gereksinimleri sağlamayı öngören haklar olarak tanımlanabilir (Dağ, Doğan, Sazak, Kaçar, Yılmaz, Doğan ve Arıca, 2015; Nelken, 1998). 20 Kasım 1989 tarihli Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede yer alan çocuk hakları; yaşamsal haklar, gelişme hakları, korunma hakları ve katılma haklarıdır. Türkiye’de 1990 yılında Çocuk Hakları Sözleşmesi imzalanmıştır. 1995 yılında ise yürürlüğe girmiştir. Çocuklar, Çocuk Hakları Sözleşmesi ve insan hakları içerisinde yer alan ve kendilerini güçlendiren haklara sahiptir (Akyüz, 2000; Karaman-Kepenekçi, 2000). Okul öncesi dönemde çocuk haklarının öğretimi çocukların gelecekte haklarını bilen birer yurttaş olmalarına ek olarak olumlu kişilik özellikleri kazanmalarını sağlar (NSCC, 1998). Çocuğun sahip olduğu temel hakların ve temel özgürlüklerin çocuğa tanıtılması, yaşadığımız çağın en önemli gerekliliklerinden biridir. Çocukların sahip oldukları hakları bilmeleri ve kendilerini bu hakların ihlaline karşı koruyabilmeleri ihtiyaç değil zorunluluktur (Akyüz, 2012).

İnsan hakları kavramının içinde ele alınan çocuk hakları ne yazık ki bugün, dünyanın birçok yerinde var olan insan hakları ihlalleri ile çocuk boyutunda daha geniş kapsamlı ve büyüterek, müdahale edilmesi daha zor bir şekilde yerini almaktadır. Uluslararası Af Örgütü’ne göre gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde, şiddet, pornografi, emek sömürüsü, yasa dışılık gibi olumsuz etkenlerin dâhilinde, çocuk hakları ihlalleri çok büyük boyutlarda meydana gelmektedir (Erbay, 2013). Bununla birlikte günlük yaşamda, ailede, okulda veya sosyal hayatta birçok hak ihlali yaşanmakta, bunlara karşı çoğunlukla tepkisiz kalınmakta ya da hak arama yollarının karşısında vazgeçme yolu tercih edilmektedir. Bu durum kişiliğinin oluşturulduğu süreçte çocukların haklarının farkında olmadan veya haklarını kullanma durumlarının bilincine varmadan hayata başlamalarına neden olmaktadır (Topsakal ve Sadıkoğlu, 2017). Flowers’a (2007) göre insan hakları hakkında ömür boyu süren eğitime başlamak için çocukluk ideal zamandır. Hakların yaşamda yer alması, çocuklar tarafından kullanılması ve haklara saygılı bir gelecek nesil için en etkili yol olan çocuk hakları eğitimidir. Önceleri okullarda edilgen durumda olan öğrenci, artık daha etkin rolde, susması istenen değil, fikirlerini açıklayabilen bireyler halinde yetiştirilmektedir. Bunun bir parçası olarak çocuklara fikrini sormak, önemsendiğini göstermenin bir yoludur. Çocuk katılımını desteklemek, çocuk algısı ve çocuğa duyulan saygı arasında yakın bir ilişki vardır (Clark, 2004). Çocuk hakları sözleşmesinde de çocukların haklarını bilmeleri, benimsemeleri en temel haklarından biri olduğu belirtilmekte ve bu hakların çocuklara ve o çocuklardan sorumlu olan yetişkinlere öğretilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Karaman-Kepenekçi, 2000). Çocukların var olan haklarını öğrenmesi, bilmesi ve yerinde kullanması ise onların ilerleyen zamanlarda topluma etkin yurttaşlar olarak katılmalarını sağlayacaktır (Gültekin, Gürdoğan Bayır ve Balbağ, 2016).

Hakların yalnızca sözde ve yazıda kalmaması için çocuklar, aileler, öğretmenler başta olmak üzere toplumun tüm üyelerine de çocuk hakları konusunda farkındalık oluşturulması önemlidir (Dağ ve diğerleri, 2015). Birleşmiş Milletler’in çocuk haklarını onaylaması ile birlikte çocuk hakları ve buna dair eğitimler önem kazanmış; dolayısıyla toplumların çocukları kendi haklarına sahip olan insanlar olarak kabul etmesine fırsat sağlamıştır (Gültekin, Gürdoğan Bayır ve Balbağ, 2016). Bu doğrultuda, çocukların çocuk haklarını algılama biçimleri ve içerik olarak çocuk haklarının rolü hakkında araştırmalara ihtiyaç duyulmuştur (Limber, Kask, Heidmets, Kaufman ve Melton, 1999). Bu gereksinimden yola çıkılarak bu araştırmada 4-6 yaş aralığındaki çocukların haklarının ne kadar farkında olduklarını tespit etmek amaçlanmıştır.

Materyal ve Yöntem

Araştırma modeli

Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Durum çalışmaları; araştırmacının bir programı, olayı, etkinliği, süreci bir ya da birden fazla kişiyi derinlemesine incelediği sorgulama biçimi olarak ifade edilir (Creswell, 2009).

Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubu uygun örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme yönteminden kolay ulaşılabılır durum örnekleme, erişilmesi kolay olan bir durum seçilmesi nedeniyle araştırmaya hız ve pratiklik kazandırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Çalışma Gaziantep (49), Hatay (62), Mersin (51) ve Niğde (80) illerinde anaokullarına devam eden 4-6 yaş aralığındaki 242 çocuk (124 kız ve 118 erkek) ile yürütülmüştür. Tablo 1, 2 ve 3'te çalışmaya katılan çocuklara ilişkin demografik bilgiler sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışma grubundaki çocukların katılım sağladıkları illerin dağılımı

Kardeş Sayısı	f		f		f		f	
	Gaziantep	Hatay	Mersin	Niğde	Toplam			
Tek Çocuk	3	6	4	21	34			
2 Kardeş	19	33	29	41	122			
3 Kardeş	15	20	15	17	67			
4 Kardeş	9	3	2	1	15			
5 ve üzeri Kardeş	3	0	1	0	4			
Toplam	49	62	51	80	242			

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan çocukların büyük çoğunluğunun (122) iki çocuklu ailelerden geldikleri görülmüştür.

Tablo 2. Çalışma grubundaki çocukların ebeveynlerinin öğrenim durumlarının dağılımı

Eğitim Durumu	f		f		f		f		f	
	Gaziantep		Hatay		Mersin		Niğde		Toplam	
	Anne	Baba	Anne	Baba	Anne	Baba	Anne	Baba	Anne	Baba
İlkokul	10	9	19	13	14	3	3	4	46	29
Ortaokul	15	14	11	4	13	13	1	0	40	31
Lise	9	10	13	18	12	18	9	5	43	51
Üniversite	1	2	18	26	8	13	59	63	86	104
Bilinmiyor	14	14	1	1	4	4	8	8	27	27
Toplam	49	49	62	62	51	51	80	80	242	242

Tablo 2'ye bakıldığında araştırmaya katılan çocukların annelerinin (86) ve babalarının (104) çoğu üniversite mezunudur.

Tablo 3. Çalışma grubundaki çocukların aile yapılarının dağılımı

Aile Yapısı	f		f		f	
	Gaziantep	Hatay	Mersin	Niğde	Toplam	
Çekirdek	46	61	51	78	236	
Geniş	3	1	0	2	6	
Toplam	49	62	51	80	242	

Tablo 3'e göre araştırmaya katılan çocukların çoğu (236) çekirdek aileye sahiptir.

Verilerin toplanması ve analizi

Nitel bir çalışma olan bu araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme ve doküman incelemesi teknikleri kullanılmıştır. Çalışma grubunda yer alan katılımcılarla yüz yüze birebir olarak görüşülmüş, "Çocukların bazı hakları vardır. Peki, senin bir çocuk olarak hangi

hakların vardır?” ardından *“Başka çocukların hangi hakları vardır?”* ifadeleri çocuklara sorularak cevapları alınmış ve verilen resim kağıtlarına *“Bize haklarını anlatan bir resim çizer misin?”* yönergesi verilerek çocuklardan haklarını anlatan resim çizmeleri istenmiştir. Resimleri hakkında yaptıkları açıklamalar her resmin arkasına kaydedilmiştir. 155 çocuktan çocuk haklarıyla ilgili resim alınabilmiştir. Her çocukla yapılan görüşme ortalama 10-15 dakika sürmüştür.

İstekli ve girişken özellikler gösteren çocuklarla çalışmaya başlanmıştır. Öncelikle araştırmacı kendini tanıtmış ve çocukların araştırmacıyla ilk kez karşılaşılıyor olmasından kaynaklanabilecek kaygı durumlarını ve çekingenliklerini en aza indirgeyebilmek amacıyla araştırmacılar görüşmeye doğrudan başlamamış, öncesinde çocuklarla sohbet etmiştir. Ardından soruların içeriği ve nasıl yanıtlayacağına ilişkin çocuklara bilgi vermiştir. Çocukların gönüllü olarak soruları cevaplaması esas alınmıştır. Her görüşme için ayrı olmak üzere Microsoft Word programıyla yazılmıştır. Çocuklarla yapılan görüşmeler ve çocukların resimleri içerik analizi ile analiz edilmiştir. Çalışmaların geçerlilik ve güvenilirlik açısından zayıf kalmaması için yapılan görüşmelerin sonunda bu çocukların okul öncesi öğretmenleriyle de görüşme yapılmış ve elde edilen veriler alan yazınla ilişkilendirilerek “çeşitleme” yapılmıştır. Çeşitleme, nitel araştırmalarda verilere birden fazla yöntemle ulaşılması ve bu verilerin elde edilen sonuçlarının geçerliliğini ve tutarlılığını teyit etmede ve desteklemede kullanılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Ayrıca geçerliliği güçlendirmesi için çocukların sözel ifadelerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir (Resim 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8).

Resim 1. Oyun hakkı (Ç_{Kız}28: *Bu benim ve bunlar benim oyuncaklarım bunları oynama hakkım var.*)

Resim 2. Yemek yeme hakkı (Ç_{Kız}7: *Evde karpuz yiyen bir çocuk burada karpuz yeme hakkının olduğundan bahsediyor*)

Resim 3. Eve gitme hakkı (Ç_{Erkek}61: *Bu ev bizim. Okuldan sonra eve gitmek hakkım.*)

Resim 4. Televizyon izleme hakkı (Ç_{Kız}144: Çocuğın hem evinin salonunda hem de mutfaklarında televizyonu var; mutfakta annesine yardım etme, salonda da ailesiyle televizyon izleme hakkı var.)

Resim 5. Yağmurda dışarıya çıkma hakkı (Ç_{Erkek}35: Burada çocuklar yağmurda dışarıya çıkıp parka gidebiliyor.)

Resim 6. Gezme hakkı (Ç_{Kız}98: Arabaya binerek gezme hakkım var.)

Resim 7. Oyun hakkı (Ç_{Kız}221: Bu kız arkadaşıyla oyuncak sepetindeki oyuncaklarla oynuyor.)

Resim 8. Oyun hakkı (Ç_{Kız}176: Evcilik oynuyorum.)

Bulgular

Bu bölümde çocuklarla yapılan görüşmelerden ve çocuklar tarafından yapılan resimlerden elde edilen bulgular sunulmuştur.

Çocuklarla yapılan görüşmelerde “Çocukların bazı hakları vardır. Peki, senin bir çocuk olarak hangi hakların vardır?” sorusuna çocukların verdikleri yanıtların dağılımına Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 4. Çocukların kendi hakları hakkında verdikleri yanıtların dağılımları

Hakların	f Gaziantep	f Hatay	f Mersin	f Niğde	f Toplam
Oyun	28	46	43	55	172
Eğitim	13	12	28	15	68
Resim yapma	11	11	19	22	63
Kural	11	3	10	5	29
Tv izleme	9	9	18	10	46
Gezme	8	11	11	12	42
Yemek yeme	7	8	3	15	33
Telefon/tablet kullanma	6	3	4	6	19
Uyku/dinlenme	3	1	0	1	5
Yardımlaşma	3	2	8	6	19
Giyinme	2	0	0	0	2
Paylaşma	2	0	0	0	2
Sevme	2	7	0	2	11
İstedigimi yapma	1	0	0	0	1
Yaşama	1	0	0	1	2
Abla olma	1	1	0	0	2
Kuşları izleme	1	0	0	0	1
Şikayet etme	1	0	0	0	1
Sinirlenme	0	1	0	0	1
Küsmeme	0	1	0	0	1

Alışveriş yapma	0	8	0	0	8
Koşma	0	1	0	0	1
Özleme	0	2	0	0	2
Eve gitme	0	2	0	0	2
Spor/yüzme	0	3	0	0	3
Sağlıklı olma	0	0	0	2	2
Düşünme	0	0	0	1	1
Meslek sahibi olma	0	0	0	3	3
Yalan söylememe	0	1	0	0	1
Çime yatma	0	1	0	0	1
Çiçek koklama	0	0	0	1	1
Bütün haklarım var	0	1	0	0	1
Haklarım yok	1	0	0	0	1
Bilmiyorum	7	4	0	10	21

Tablo 4'e göre sırasıyla en çok oyun oynama (172), eğitim (68), resim yapma (63) haklarını belirttikleri, 21 çocuğun ise haklarını bilmedikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Şehir bazında incelediğimizde ise Hatay'da en çok oyun oynama (46), eğitim (12), resim yapma ve gezme (11) haklarının olduğu ve 4 çocuğun haklarını bilmediği, Mersin'de en çok oyun oynama (43), eğitim (28), resim yapma (19) haklarının olduğu, Gaziantep'te en çok oyun oynama (28), eğitim (13), resim yapma ve kurallara uyma (11) haklarının olduğu ve 7 çocuğun ise haklarını bilmediği, Niğde'de ise oyun oynama (55), resim yapma (22), eğitim ve yemek yeme (15) haklarının olduğu ve 10 çocuğun haklarını bilmediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Çocuklarla yapılan görüşmelerde “Başka çocukların hangi hakları vardır?” sorusuna çocukların verdikleri yanıtların dağılımına Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. Çocukların başka çocukların hakları hakkında verdikleri yanıtların dağılımları

Başkalarının hakları	f	f	f	f	f
	Gaziantep	Hatay	Mersin	Niğde	Toplam
Oyun	2	37	31	35	105
Eğitim	0	10	15	11	36
Resim yapma	0	9	15	12	36
Kural	0	3	5	2	10
Tv izleme	2	1	14	3	20
Gezme	2	4	7	6	19
Yemek yeme	2	3	1	0	6
Telefon/tablet kullanma	1	0	3	3	7
Uyku/dinlenme	2	0	0	2	4
Yardımlaşma	0	1	5	2	8
Paylaşma	1	0	0	1	2
Sevme	0	4	0	1	5
İstedğini yapma	0	0	0	2	2
Alışveriş yapma	0	6	0	0	6
Eve gitme	0	1	0	0	1
Sağlıklı olma	0	0	0	1	1
Meslek sahibi olma	2	0	0	0	2
Eğlenme/doğum günü kutlama	0	1	7	2	10
Pencereden bakma	0	0	0	1	1
Oturma	0	1	0	0	1
Bisiklet sürme	0	0	0	1	1
Mutlu olma	0	1	0	1	2
Arkadaş olma	0	1	0	0	1
Kuran okuma	0	1	0	0	1
Bütün hakları var	0	1	0	0	1
Bilmiyorum	8	14	15	30	67

Tablo 5 incelendiğinde çocuklara başka çocukların hangi hakları olduğu konusunda sorulan soruya en çok oyun oynama (105), eğitim (36), resim yapma (36) hakları olduğunu 67 çocuğun ise arkadaşlarının haklarını bilmediği bulgusuna ulaşılmıştır. Şehir bazında ise Hatay'da oyun oynama (37), eğitim (10), resim yapma (9) hakkı olduğunu, 14 çocuğun ise arkadaşının haklarını bilmediği bulgusuna ulaşılmıştır. Mersin'de oyun oynama (31), eğitim ve resim yapma (15), TV izleme (14) hakkı olduğunu, 15 çocuğun ise arkadaşının haklarını bilmediği bulgusu elde edilmiştir. Gaziantep'te oyun oynama (2), gezme (2), uyuma (2), TV izleme (2), yemek yeme (2) haklarının eşit sayıldığı görülmüştür. 8 çocuğun ise arkadaşlarının haklarını bilmediği bulgusuna ulaşılmıştır. Niğde'de ise oyun oynama (35), resim yapma (12), eğitim (11) hakkını bildikleri, 30 çocuğun ise arkadaşının haklarını bilmediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Genel olarak çocukların resmi incelendiğinde 121 çocuğun çizdiği resim çocuk haklarıyla ilgiliyken, 34 çocuğun çizdiği resmin ise çocuk haklarıyla ilgisiz olduğu tespit edilmiştir. Çocukların resimlerinde geçen konuların dağılımına Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6. Çocukların yaptıkları resimlerin konularına göre dağılımları

Konu	f	Konu	f
Oyun	49	Uyuma	2
TV izleme	15	Kural	2
Gezme	12	Paylaşma	2
Resim yapma	9	Özlem	1
Eğitim	9	Yağmurda dışarıya çıkma	1
Eve gitme	9	Eğlence	1
Ebeveynle vakit geçirme	6	Çiçek sulama	1
Yemek yeme	5	Muz toplama	1
Sevgi	5	Prenses olma	1
Parka gitme	3	Güneşe bakma	1
Yüzmek	3	Yaşama hakkı	1
Alışveriş	3	Yalnız kalmak	1
Teknoloji	3	Ağaca dokunma	1
Yardım	3	Gökkuşağına bakma	1

Tablo 6 incelendiğinde çocukların resimleri analiz edildiğinde sırasıyla en fazla oyun (49), TV izleme (15), gezme (12) haklarına resimlerinde yer verdikleri görülmüştür.

Sonuç ve Öneriler

4-6 yaş aralığındaki çocukların haklarının ne kadar farkında olduklarını tespit etmek amacıyla 242 çocukla yapılan bu çalışmada çocukların 172'si oyun oynama hakkının olduğunu söylemiştir. Şehir bazında ise Hatay'da 46'sı, Mersin'de 43'ü, Niğde'de 55'i, Gaziantep'te ise 28'i oyun oynama hakkının olduğunu söylemiştir. Bu 242 çocuktan 21'i ise haklarından haberdar değildir. Resimlerin analizinde ise çocuklar en çok oyun oynama (49) haklarını ifade etmişlerdir.

Bayram, Bulduk ve Çavuş (2017) tarafından yapılan çalışmada çocuk hakları konusuna ilişkin çocukların algı ve düşüncelerinin çözümlenmesi için yapmış oldukları resimlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada Düzce ilinde iki okul öncesi eğitim kurumunda öğrenim gören toplam 27 çocukla görüşülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre çocuklar “çocuk hakları” bağlamında yaşamsal haklar boyutunda resimlerinde en çok “beslenme”; gelişme hakları boyutunda en çok “oyun ve dinlenme” hakkı resmedilmiştir. İncelenen resimlerde çocukların katılım haklarına hiç yer vermemeleri dikkat çekmiştir. Karaman-Kepenekçi ve Aslan’ın (2011) okul öncesi dönem çocuklarına yönelik kitaplarda çocuk haklarına yer verilme düzeyini incelediği bir çalışmada da kitaplarda çocukların gelişimsel ve yaşamsal hakları ile ilgili anlatımlara daha çok; katılım ve korunma hakları ile ilgili anlatımlara ise daha az yer verildiği görülmüştür. Bu çalışmaları destekler nitelikte bizim çalışmamızda da katılım hakkına çocuklar tarafından hiç yer verilmediği, oyun hakkına ise çok yer verildiği saptanmıştır.

Gültekin, Gürdoğan Bayır ve Balbağ’ın (2016) çalışmasında çocuklar en fazla eğitim hakkına daha sonra ise oyun ve eğlenme hakkına değinmişlerdir. Ersoy’un (2011) çalışmasında, çocukların hakları ile ilgili eğitim, oyun ve eğlenme hakkını daha fazla dile getirdikleri, saygı, eşitlik ve kendini özgürce ifade edebilme hakkını daha geri planda bıraktıkları görülmektedir. Şenol ve Akyol’un (2017) okul öncesi dönem çocuklarının çocuk haklarına yönelik farkındalıklarını geliştirmeye yönelik bir uygulama örneğinin çocukların farkındalıkları üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada çalışma grubunu, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 48-60 aylık toplam 20 çocuk oluşturmuştur. Araştırma sonucunda; yapılan etkinlikler sonrasında çocukların çocuk haklarına yönelik bilgilerinin ve farkındalık düzeylerinin arttığı ortaya çıkmıştır. Etkinliklerin öncesinde yalnızca oyun, uyku ve beslenme haklarından söz eden çocukların etkinliklerin ardından oyun, beslenme, barınma, sağlık, katılım, korunma ve yaşama haklarından bahsettikleri görülmüştür. Yazıcı ve Baydar (2015) tarafından 60-72 aylık çocukların, çocuk haklarına ilişkin algılarının çocuk resimleri yoluyla belirlenmesi amacıyla yürütülen çalışmaya okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık toplam 70 çocuk dahil olmuştur. Araştırmanın sonucunda; çocukların büyük çoğunluğunun resimlerinde gelişme hakkına (oyun ve eğlence, vicdan ve düşünce özgürlüğü eğitim, dinlenme), yarısından fazlasının yaşama hakkına (beslenme, bakım ve barınma), yarısına yakınının korunma hakkına (istismar, ihmal ve sömürü), bir kısmının ise katılım hakkına (karara katılma ve görüşlerini açıklama) yönelik ifadelerle yer verdikleri tespit edilmiştir. Hareket, Çağlayan ve Dündar’ın (2016) yaptığı çalışmada da çocukların genel olarak eğitim, oyun ve korunma haklarını ifade ettikleri gözlenmiştir. Bu haklarda gelişimsel haklar kapsamında değerlendirildiği için bizim çalışmamızın bulgularını destekler niteliktedir.

Balaban, Çiftçi ve Aydoğan’ın (2017) çalışmasında, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların, çocuk haklarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubuna, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubundan 40 çocuk dahil edilmiştir. Araştırma sonucunda; çocukların kendi haklarından haberdar oldukları ve haklarını önemsedikleri, çocuk haklarının neler olduğu sorulduğunda haklarını oyun oynama, beslenme, sağlık ve eğitim hakkı şeklinde sıraladıkları belirlenmiştir. Bu araştırma da diğer çalışmaları destekler nitelikte çocukların en fazla oyun hakkına değindikleri görülmüştür. Ancak, Covell ve Howe (1999) tarafından çocuklarla yapılan çalışmada ise en fazla korunma hakkına değinilmiştir; eğitim hakkı, oyun ve eğlenme hakkı daha az ifade edilen haklar arasında yer almaktadır. Bu sonuç, çalışmanın bulgularıyla örtüşmemektedir. Bunun nedeni olarak günümüzde Türk toplumunun çocuğun bu tür temel gereksinimlerine daha duyarlı olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Bu sonuçlara bağlı olarak öğretmenlere, ailelere ve sonraki araştırmaları yürütecek araştırmacılara yönelik aşağıdaki öneriler getirilebilir:

- Öğretmenler çocuk hakları konusuna eğitim programlarında çeşitli etkinliklerle daha uzun süreli yer verebilir. Aile ve öğretmenler, haklara herkesin sahip olduğu konusunda bu haklara saygı göstererek ve gündelik yaşamda sıklıkla sözünü ederek çocuklara rol model olmalıdır. Hak ve kuralın farklı şeyleri ifade ettiği konusunda evde ve okulda etkinlikler yapılabilir.
- Sonraki araştırmalarda okullarla iş birliği yapılarak öğretmenlerin bu konuda çocuklarla bir etkinlik yapması istenilebilir. Böylece çocukların etkinlik önünde ve sonundaki görüşleri alınarak aradaki farklılıklar tartışılabilir. Ayrıca çocuklara doğrudan kendi haklarını sormadan önce genel olarak “Hak nedir?” ifadesi sorulabilir. Ardından çocukların cevabını aldıktan sonra anlayabileceği düzeyde küçük bir açıklama yapılabilir. Böylece kendi hakları hakkında kavram yanılığısına düşmeden yanıt verebilirler.

Kaynakça

- Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve uluslararası hukukta çocuğun haklarının ve güvenliğinin korunması*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Akyüz, E. (2012). *Çocuk hukuku: Çocukların hakları ve korunması*. Ankara: Pegem Akademi.
- Balaban, G. G., Çiftçi, K. ve Aydoğan, Y. (2017). Çocukların, çocuk haklarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. Ö. Pınarcık ve M. Özözen Danacı (Ed.), *Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi Tam Metin Kitabı* (s. 400-411) içinde. Ankara: Eğiten Kitap. ISBN:978-975-2435-91-9.
- Bayram, Z., Bulduk, Z. ve Çavuş, Z. S. (2017). “Çocuk Hakları” temalı çocuk resimleri üzerine bir inceleme. Ö. Pınarcık ve M. Özözen Danacı (Ed.), *Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi Tam Metin Kitabı* (s. 240-247) içinde. Ankara: Eğiten Kitap. ISBN:978-975-2435-91-9.
- Clark, A. (2004). *Why and how we listen to young children*. London: National Children’s Bureau.
- Covell, K. and Howe, R.B. (1999). The impact of children’s rights education: A Canadian study. *International Journal of Children’s Rights*, 7(2), 171-183.
- Creswell, J. W. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (3rd Ed.). Los Angeles: Sage Publications, Inc.
- Dağ, H., Doğan, M., Sazak, S., Kaçar, A., Yılmaz, B., Doğan, A., and Arıca, V. (2015). Current approach to child rights. *Cukurova Medical Journal*, 40(1), 1-5.
- Erbay, E. (2013). *Çocuk hakları*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Ersoy, A. F. (2011). İlköğretim öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin algıları. *İlköğretim Online*, 10(1), 20-39.
- Flowers, N. (2007). *Compassito: Manual on human rights education for children*. Buda Pest: Directorate of Youth and Sport of the Council of Europe.
- Gültekin, M., Gürdoğan Bayır, Ö. ve Balbağ, N.L. (2016). Haklarımız var: çocukların gözünden çocuk hakları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(24), 972-1005.
- Hareket, E., Çağlayan, K. T., ve DüNDAR, H. (2016). Çocuk haklarına ilişkin algı gelişiminde çocuk meclisi uygulamaları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 42, 445-463.
- Karaman-Kepenekçi, Y. (2000). *İnsan hakları eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karaman-Kepenekçi, Y. ve Aslan, C. (2011). *Okulöncesi döneme seslenen kitaplarda çocuk hakları*. Eğitim, Araştırma ve İnceleme Dizisi – I. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Limber, S. P., Kask, V., Heidmets, M., Kaufman, N. H., and Melton, G. (1999). Estonian children’s perceptions of rights: Implications for societies in transition. *The International Journal of Children’s Rights*, 7, 365-383.

- NCSS (National Council for Social Studies) (1998). *Social studies for early childhood and elementary school children preparing for the 21st century*. Available online at (15.04.2019).
- Nelken, D. (1998). *Children's rights and traditional values*. Aldershot: Ashgate.
- Şenol, F. B. ve Akyol, T. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının çocuk haklarına yönelik farkındalıklarını geliştirmeye yönelik bir uygulama örneği (Pilot Çalışma). Ö. Pınarcık ve M. Özözen Danacı (Ed.), *Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi Tam Metin Kitabı* (s. 299-312) içinde. Ankara: Eğiten Kitap. ISBN:978-975-2435-91-9.
- Topsakal, C. ve Sadıkoğlu, İ. (2017). Okul öncesi eğitimde çocuk hakları eğitimi çalışmalarına genel bir bakış. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 219-244.
- Yazıcı, E. ve Baydar, I. Y. (2015). 60-72 aylık çocukların çocuk haklarına ilişkin algılarının resim yoluyla incelenmesi. *ACED Uluslararası Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi*, 7, 1-19.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Exedended Abstract

Introduction

Children's rights include children as from birth which all children around the world to protect from neglect and abuse; to allow them to grow up in a manner appropriate to their emotional development; rights that provide for basic needs such as housing, living, education and health (Dağ, Doğan, Sazak, Kaçar, Yılmaz, Doğan and Arıca, 2015; Nelken, 1998). The introduction of the fundamental rights and freedoms of the child to the child is one of the most important requirements of our age. It is not necessary but essential for children to know their rights and protect themselves against infringement (Akyüz, 2012). However, many rights violations are experienced in daily life, in the family, at school or in social life, they are mostly unresponsive or preferring to give up against the ways of seeking rights. This situation allows children to start life without being aware of their rights in the process of forming their personality (Topsakal and Sadıkoğlu, 2017). According to Flowers (2007), childhood is the ideal time to start lifelong education about human rights. Children's rights education is the most effective way for a future generation to be involved in rights, to be used by children and to respect rights (Clark, 2004). The Convention on the Rights of the Child states that it is one of the fundamental rights of children to know and adopt their rights and it is emphasized that these rights should be taught to children and the adults responsible for them (Karaman-Kepenekçi, 2000). It is important to raise awareness of children's rights for all members of society, especially children, families and teachers, so that rights do not remain solely in words and in writing (Dağ et al., 2015). Children's rights and related trainings have gained importance with the United Nations ratification of children's rights. Therefore, it allowed societies to accept children as people with their rights (Gültekin, Gürdoğan Bayır and Balbağ, 2016). Accordingly, research was needed on the ways children perceive children's rights and the role of children's rights as content (Limber, Kask, Heidmets, Kaufman and Melton, 1999). In this study, which was prepared with the place of children's rights in the eyes of preschool children, it was aimed to determine how aware of children's rights between the ages of 4-6.

Method

The study was conducted with 242 children aged 4-6 years attending preschools in Gaziantep, Hatay, Mersin and Niğde. In this qualitative study, interview and document analysis techniques were used as data collection tools. "Children have certain rights. What rights do you have as a child?" were asked to children and the answers given were noted. After the questions were asked, the picture was made with directive of "Can you draw us a picture of your rights?". Then, their explanations about their pictures are recorded on the back of each picture. One-to-one interviews were conducted with each child and the interviews lasted

about 10-15 minutes. At the end of the interviews, triangulation was made the preschool teachers of these children were interviewed and associated with literature to ensure that the studies were not weak in terms of validity and reliability. Interviews with children and pictures of children were analyzed by content analysis.

Results and Discussion

According to the results of this study, 172 children stated that they have the right to play. On the city basis, 46 of the children in Hatay, 43 of the children in Mersin, 55 of the children in Nigde, 28 of the children in Gaziantep said that they have the right to play. 21 out of 242 children are not aware of their rights. The question that the same children were asked about the rights of other children was found to be mostly play (105), education (36), painting (36) and 52 children did not know the rights of their friends. In the analysis of the pictures, children expressed their right to play most (49). Then, it was seen that the rights of watching TV (15) and traveling (12) were included in their paintings. The findings are discussed in the framework of the relevant literature. Based on these results, the following recommendations can be made for teachers, families and researchers who will carry out further research: Teachers can engage children's rights in education programs through various activities for longer periods. Parents and teachers should act as role models for children by respecting the rights that everyone has, and often mentioning them in everyday life. Activities can be held at home and at school, as rights and rules mean different things. In subsequent research, teachers may be asked to carry out an activity with children in cooperation with schools. Thus, the differences between the children can be discussed by taking their views before and after the activity. Children may also be asked, in general, "what is rights" before asking directly their rights. A small explanation can then be made to the level that the children can understand after receiving the answer. Thus, they can respond without misconceptions about their rights.